

Lag

om patientombud och socialombud

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

1 §

Lagens tillämpningsområde

För att främja tillgodoseendet av rättigheterna och rättsskyddet för patienter samt för klienter inom socialvården och småbarnspedagogiken utses inom social- och hälsovården patientombud och socialombud.

Denna lag innehåller bestämmelser om ordnandet av den verksamhet som patientombuden och socialombuden utövar, om förutsättningarna för patientombudens och socialombudens verksamhet, om patientombudens och socialombudens uppgifter samt om behandlingen av personuppgifter i patientombudens och socialombudens verksamhet.

Vad som i denna lag föreskrivs om välfärdsområden tillämpas även på Helsingfors stad.

2 §

Välfärdsområdenas ansvar för att ordna patientombudens och socialombudens verksamhet

Välfärdsområdena ska ordna patientombudens och socialombudens verksamhet inom följande tjänster och funktioner:

- 1) social- och hälsovård som ordnas och produceras av välfärdsområdena,
- 2) socialt arbete inom hälso- och sjukvården som ordnas av HUS-sammanslutningen,
- 3) social- och hälsovårdstjänster som ordnas och produceras av staten och självständiga offentlighetsrättsliga samfund med undantag för de tjänster som avses i 4 §,
- 4) social- och hälsovårdstjänster som produceras av kommuner,
- 5) småbarnspedagogiska tjänster som ordnas och produceras av kommuner och privata tjänsteproducenter,
- 6) social- och hälsovårdstjänster som ordnas och produceras av privata tjänsteproducenter,
- 7) företagshälsovårdstjänster som ordnas och produceras av arbetsgivare.

Varje välfärdsområde ansvarar för att ordna patientombudens och socialombudens verksamhet i fråga om den social- och hälsovård som det ordnar enligt 1 mom. 1 och 7 punkten. Om den hälso- och sjukvårdstjänst som ett välfärdsområde ordnar dock produceras av en aktör som avses i 4 §, svarar denna också för att ordna patientombudens verksamhet till denna del. Det välfärdsområde som ansvarar för att ordna patientombudens och socialombudens verksamhet bestäms i övrigt enligt inom vilket välfärdsområdes område den service som avses i 1 mom. tillhandahålls. Om en i 1 mom. 1 punkten avsedd hälso- och sjukvårdstjänst som produceras av ett välfärdsområde eller en sådan i 1 mom. 3, 4 eller 6 punkten avsedd hälso- och sjukvårdstjänst som tillhandahålls inom välfärdsområdets område dock ordnas av en i 3 eller 4 § avsedd aktör, svarar denna även för att ordna patientombudens verksamhet till denna del.

Patientombudens och socialombudens verksamhet ska ordnas som en enhetlig administrativ helhet som är åtskild från välfärdsområdets uppgifter i samband med ordnande och produktion av social- och hälsovård.

Välståndsområdet ska utse ett tillräckligt antal patientombud och socialombud så att patientombudens och socialombudens tjänster finns tillgängliga enligt patienternas och klienternas servicebehov. Välståndsområdet ska dessutom utse en ansvarig person för patientombudens och socialombudens verksamhet, om patientombudens och socialombudens uppgifter sköts av fler än en person. Välståndsområdet kan också utse en ansvarig person separat för patientombudens verksamhet och separat för socialombudens verksamhet, varvid vardera ansvariga personen sköter de uppgifter som enligt 8 § 3 mom. hör till sitt uppgiftsområde. Om patientombudens och socialombudens uppgifter inom välståndsområdet sköts av endast en person, ska denna utöver sina uppgifter enligt 8 § 1 och 2 mom. även sköta den ansvariga personens uppgifter enligt 8 § 3 mom.

Välståndsområdet ska informera sina invånare om patientombudens och socialombudens verksamhet samt på internet och på andra tillgängliga sätt offentliggöra patientombudens, socialombudens och den ansvariga personens namn och kontaktuppgifter. Utöver välståndsområdet ska andra aktörer som ordnar och producerar tjänster som avses i 2 § 1 mom. informera sina klienter och patienter om patientombudens och socialombudens verksamhet och kontaktuppgifter på tillgängliga sätt. Välståndsområdet och nämnda andra aktörer ska i informationen beakta olika klient- och patientgruppers behov.

Bestämmelser om anskaffning av tjänster från privata tjänsteproducenter för att ordna patientombudens och socialombudens verksamhet finns i 3 kap. i lagen om ordnande av social- och hälsovård (612/2021). Välståndsområdet kan dock inte skaffa de uppgifter som hör till den ansvariga personen för patientombudens och socialombudens verksamhet av en privat tjänsteproducent.

På utveckling av patientombudens och socialombudens verksamhet inom välståndsområdet och på deras fortbildning tillämpas 32 och 59 § i lagen om ordnande av social- och hälsovård.

3 §

HUS-sammanslutningens ansvar för att ordna patientombudens verksamhet

HUS-sammanslutningen ska ordna patientombudens verksamhet i den hälso- och sjukvård som sammanslutningen ordnar och producerar. Om den hälso- och sjukvårdstjänst som HUS-sammanslutningen producerar dock ordnas av ett välståndsområde eller en aktör som avses i 4 §, svarar denna också för att ordna patientombudens verksamhet till denna del. På patientombudens verksamhet som ordnas av HUS-sammanslutningen tillämpas vad som i 2 § 3—7 mom. föreskrivs om patientombudens verksamhet.

4 §

Statens och Arbetshälsoinstitutets ansvar för att ordna patientombudens verksamhet

Staten ska ordna patientombudens verksamhet inom följande hälso- och sjukvårdstjänster:

1) hälso- och sjukvård som ges vid statens sinnessjukhus som anges i lagen om statens sinnessjukhus (1292/1987),

2) hälso- och sjukvårdstjänster som ordnas och produceras av Försvarmakten och som avses i lagen om hälsovården inom försvarmakten (322/1987),

3) hälso- och sjukvårdstjänster som ordnas och produceras av den i lagen om Enheten för hälso- och sjukvård för fångar (1635/2015) avsedda Enheten för hälso- och sjukvård för fångar.

Arbetshälsoinstitutet ska ordna patientombudens verksamhet i de i lagen om arbetshälsoinstitutets verksamhet och finansiering (159/1978) avsedda hälso- och sjukvårdstjänster som institutet producerar.

Patientombudens verksamhet ska ordnas åtskilt från uppgifter som hänför sig till de i 1 mom. avsedda statliga myndigheternas och inrättningarnas samt Arbetshälsoinstitutets uppgifter i anslutning till ordnande och produktion av hälso- och sjukvård.

De i 1 mom. avsedda statliga myndigheterna och inrättningarna samt Arbetshälsoinstitutet ska utse ett tillräckligt antal patientombud så att patientombudens tjänster finns tillgängliga enligt patienternas servicebehov. Varje i 1 mom. avsedd statlig myndighet och inrättning samt Arbetshälsoinstitutet ska dessutom utse en ansvarig person för patientombudens verksamhet, om patientombudens uppgifter sköts av fler än ett patientombud vid den statliga myndigheten eller inrättningen i fråga eller vid Arbetshälsoinstitutet. Om patientombudens uppgifter sköts av endast ett patientombud, ska denna utöver sina uppgifter enligt 8 § 1 mom. även sköta den ansvariga personens uppgifter enligt 8 § 5 mom. De i 1 mom. avsedda statliga myndigheterna och inrättningarna samt Arbetshälsoinstitutet ska informera sina patienter om patientombudens verksamhet och offentliggöra patientombudens och den ansvariga personens namn och kontaktuppgifter på internet och på andra tillgängliga sätt. I informationen ska olika patientgruppers behov beaktas.

De i 1 mom. avsedda statliga myndigheterna och inrättningarna samt Arbetshälsoinstitutet kan avtala med välfärdsområdet om att välfärdsområdet producerar patientombudens verksamhet för den statliga myndighetens eller inrättningens eller Arbetshälsoinstitutets räkning. Dessutom kan statens sinnessjukhus och Enheten för hälso- och sjukvård för fångar avtala med varandra om produktion av patientombudens verksamhet för varandras räkning.

Varje i 1 mom. avsedd statlig myndighet och inrättning samt Arbetshälsoinstitutet som svarar för att ordna patientombudens verksamhet svarar för utvecklandet av sina patientombuds verksamhet och för deras fortbildning.

5 §

Patientombudens och socialombudens oberoende och opartiskhet

Den som ansvarar för att ordna patientombudens och socialombudens verksamhet ska ordna verksamheten så att patientombudens och socialombudens oberoende och opartiskhet tryggas när de utför sina uppgifter. Patientombud och socialombud ska i sin uppgift handla oberoende och opartiskt.

6 §

Behörighet för patientombud och socialombud

Behörig för uppgiften som patientombud, socialombud och ansvarig person för verksamheten är den som har för uppgiften lämplig högre högskoleexamen och sådan kännedom om uppgiftsområdet som uppgiften kräver.

7 §

Servicespråk för patientombud och socialombud

Bestämmelser om individens språkliga rättigheter i fråga om tjänster som tillhandahålls av patientombud och socialombud finns i språklagen (423/2003) och samiska språklagen (1086/2003). Den som får tjänster som avses i 2 § 1 mom. 3 punkten har samma språkliga rättigheter i fråga om patientombudens och socialombudens tjänster som vid mottagandet av de tjänster som avses i den punkten. Dessutom har den som får tjänster som avses i 4 § 1 mom. 2 punkten samma språkliga rättigheter i fråga om patientombudens tjänster som vid mottagandet av de tjänster som avses i den punkten.

Vid anlitande av social- och hälsovårdstjänster som omfattas av Lapplands välfärdsområdes finansieringsansvar har samer trots vad som föreskrivs i 2 § 1 och 2 mom. rätt att anlita patientombudens och socialombudens tjänster som ordnas av Lapplands välfärdsområde.

Om ett patientombud eller ett socialombud inte behärskar det teckenspråk eller något annat språk som personen använder eller om personen på grund av en funktionsnedsättning eller av någon annan orsak inte kan göra sig förstådd, ska den som ansvarar för att ordna verksamheten, utöver vad som föreskrivs i 1 mom., i den mån det är möjligt ordna tolkning och skaffa en tolk vid tillhandahållandet av patientombudens och socialombudens tjänster.

8 §

Uppgifter för patientombud, socialombud och ansvariga personer

Patientombud har till uppgift att

1) ge patienter råd i frågor som gäller tillämpningen av lagen om patientens ställning och rättigheter (785/1992), nedan *patientlagen*,

2) ge patienten eller patientens lagliga företrädare, en anhörig eller någon annan närstående råd och vid behov bistå med att framställa en anmärkning som avses i 10 § i patientlagen,

3) ge råd om hur klagomål, omprövningsbegäran, besvär, skadeståndsyrkande, ersättningsyrkande som gäller patient- eller läkemedelsskador, eller något annat ärende som gäller patientens rättsskydd inom hälso- och sjukvården kan inledas hos en behörig myndighet,

4) informera om patientens rättigheter,

5) samla information om patienternas kontakter och följa hur patienternas rättigheter och ställning utvecklas, samt

6) utöver sina uppgifter enligt 1—5 punkten även i övrigt arbeta för att främja och tillgodose patientens rättigheter.

Socialombud har till uppgift att

1) ge klienter råd i frågor som gäller tillämpningen av lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (812/2000), nedan *klientlagen*, och lagen om småbarnspedagogik (540/2018),

2) ge klienten eller klientens lagliga företrädare, en anhörig eller någon annan närstående råd och vid behov bistå med att framställa en anmärkning som avses i 23 § i klientlagen samt ge klienten råd och vid behov bistå med att framställa en anmärkning som avses i 54 § i lagen om småbarnspedagogik,

3) ge råd om hur klagomål, omprövningsbegäran, besvär, skadeståndsyrkande eller något annat ärende som gäller klientens rättsskydd inom socialvården eller småbarnspedagogiken kan inledas hos en behörig myndighet,

4) informera om klientens rättigheter,

5) samla information om klienternas kontakter och följa hur klienternas rättigheter och ställning utvecklas, samt

6) utöver sina uppgifter enligt 1—5 punkten även i övrigt arbeta för att främja och tillgodose klientens rättigheter.

Den ansvariga personen för patientombudens och socialombudens verksamhet inom välfärdsområdet har till uppgift att

1) styra och samordna patientombudens och socialombudens verksamhet,

2) för sin del utveckla patientombudens och socialombudens kompetens och verksamhet,

3) följa hur patienternas och klienternas rättigheter och ställning utvecklas och tillsammans med patientombud och socialombud årligen sammanställa en redogörelse om detta till välfärdsområdesstyrelsen, samt

4) samarbeta med olika myndigheter och tjänsteproducenter inom social- och hälsovården och småbarnspedagogiken för att främja och tillgodose klientens och patientens rättigheter.

Den redogörelse till välfärdsområdesstyrelsen som avses i 3 mom. 3 punkten ska dessutom delges kommunstyrelserna i kommunerna inom välfärdsområdets område och regionförvaltningsverket samt vid behov andra anordnare och producenter av tjänster som avses i 2 § 1 mom. Välfärdsområdet ska offentliggöra redogörelsen på internet och informera om att redogörelsen har offentliggjorts.

På ansvariga personer för patientombudens verksamhet hos de aktörer som avses i 3 och 4 § tillämpas 3 mom. till den del det i momentet föreskrivs om den ansvariga personens uppgifter i anslutning till patientombudens verksamhet. Varje ansvarig person ska lämna den redogörelse som avses i 3 mom. 3 punkten till den i 3 eller 4 § avsedda aktör vars patientombudsverksamhet han eller hon är ansvarig person för samt för kännedom till regionförvaltningsverket.

9 §

Personuppgiftsansvariga

Den behöriga myndighet inom välfärdsområdet som ansvarar för att ordna patientombudens och socialombudens verksamhet är personuppgiftsansvarig enligt Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning) för handlingar i patientombudens och socialombudens verksamhet som omfattas av myndighetens organiseringsansvar, och sådana handlingar i patient- och socialombudsmannaverksamhet som överförts till myndigheten från kommuner och samkommuner.

Den behöriga myndighet inom HUS-sammanslutningen som ansvarar för att ordna patientombudens verksamhet är i 1 mom. avsedd personuppgiftsansvarig för handlingar i patientombudens verksamhet som omfattas av myndighetens organiseringsansvar, och sådana handlingar i patientombudsmannaverksamhet som överförts till myndigheten från Helsingfors och Nylands sjukvårdsdistrikt.

Statens sinnessjukhus, Enheten för hälso- och sjukvård för fångar och Arbetshälsoinstitutet, som ansvarar för att ordna patientombudens verksamhet, är i 1 mom. avsedda personuppgiftsansvariga för handlingar i den verksamheten. Personuppgiftsansvarig för handlingar i patientombudens verksamhet som ordnas av Försvarsmakten är Huvudstaben.

10 §

Behandling av personuppgifter

Handlingar i patientombudens och socialombudens verksamhet ska hållas åtskilda från den personuppgiftsansvariges övriga handlingar.

Patientombud och socialombud har trots sekretessbestämmelserna rätt att behandla personuppgifter som ingår i handlingar som de förfogar över och som är nödvändiga för att de ska kunna utföra sina uppgifter. Åtkomsträttigheterna till personuppgifter som registrerats elektroniskt ska bestämmas med beaktande av uppgifterna för respektive patientombud och socialombud.

På en minderårigs rätt att förbjuda att uppgifter om honom eller henne lämnas ut till vårdnadshavaren eller någon annan laglig företrädare tillämpas 51 § i lagen om behandling av kunduppgifter inom social- och hälsovården (1).

11 §

Dokumentering och registrering av uppgifter

När det är fråga om annan än allmän rådgivning ska patientombud och socialombud, när de tillhandahåller en person tjänster enligt 8 § 1 eller 2 mom., utöver vad som föreskrivs i 27 § i lagen om informationshantering inom den offentliga förvaltningen (906/2019) registrera följande uppgifter:

- 1) den berörda personens namn och personbeteckning eller, om den inte är känd, en beteckning som fungerar som temporär identifikation eller födelsedatumet,
- 2) namn och behörighet för en laglig företrädare, anhörig eller någon annan närstående,
- 3) personens modersmål och kontaktspråk,
- 4) uppgift om ett förbud enligt 10 § 3 mom. som gäller utlämnande av uppgifter,
- 5) tidpunkten för när handlingen kommit in till patientombudet eller socialombudet,
- 6) namnet på den som upprättat handlingen samt dennes uppgift vid verksamhetsenheten,
- 7) tidpunkten för när handlingen upprättats.

När patientombud och socialombud tillhandahåller tjänster som avses i 1 mom. ska de dessutom dokumentera en beskrivning av den begärda rådgivningen, den rådgivning som getts och andra åtgärder samt övriga nödvändiga uppgifter i samband med tillhandahållandet av tjänsterna.

12 §

Bevarande av handlingar

Den personuppgiftsansvarige ska bevara handlingarna och logguppgifterna i patientombudens och socialombudens verksamhet i 12 år efter det att behandlingen av ärendet har avslutats. När bevaringstiden för handlingarna har löpt ut och Riksarkivet inte har bestämt att en handling ska bevaras varaktigt, ska den personuppgiftsansvarige se till att handlingarna förstörs omedelbart.

13 §

Patientombudens och socialombudens rätt att få information

Välfärdsområdets patientombud och socialombud har trots sekretessbestämmelserna rätt att av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata samt av aktörer som ordnar och producerar tjänster som avses i 2 § 1 mom. få nödvändiga uppgifter

- 1) för att säkerställa att patientens eller klientens lagliga företrädare, en anhörig eller någon annan närstående person har behörighet,
- 2) om den mognadsbedömning av en minderårig som ligger till grund för den förbuds rätt som avses i 10 § 3 mom.

Ett patientombud hos en i 3 och 4 § avsedd aktör har trots sekretessbestämmelserna rätt att få i 1 mom. avsedda nödvändiga uppgifter av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata och av den i 3 eller 4 § avsedda aktör som ordnar den patientombudsverksamhet som sköts av patientombudet i fråga.

14 §

Tillsyn över patientombudens och socialombudens verksamhet samt riksomfattande register

På den egenkontroll som välfärdsområdet, HUS-sammanslutningen, staten och Arbetshälsoinstitutet utövar och på myndighetstillsyn när de ordnar patientombudens eller socialombudens

verksamhet tillämpas vad som särskilt föreskrivs om egenkontroll och myndighetstillsyn i fråga om den social- och hälsovård som ordnas av nämnda aktörer.

Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården ska föra ett riksomfattande register över patientombud och socialombud. I registret antecknas patientombudens och socialombudens namn- och kontaktuppgifter, utbildning samt verksamhetsanordnaren. De som ordnar patientombudens och socialombudens verksamhet ska lämna dessa uppgifter och ändringar i dem elektroniskt till Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården.

15 §

Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2024.

Genom denna lag upphävs i lagen om patientens ställning och rättigheter 11 § och i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården 24 och 24 a §, sådana de lyder, 24 § delvis ändrad i lag 603/2022 och 24 a § i lag 290/2016.

Bestämmelserna i 11 § och 14 § 2 mom. i denna lag tillämpas senast från och med den 1 januari 2025.

Den som vid ikraftträdandet av denna lag är verksam som patientombudsman är behörig att vara patientombud trots vad som föreskrivs i 6 §.

Helsingfors den 14 april 2023

Republikens President

Sauli Niinistö

Familje- och omsorgsminister Krista Kiuru